

Høringsuttalelse fra Møre og Romsdal politidistrikt

Ny straffeprosesslov NOU2016:24

Høringsuttalelsen er skrevet punktvis, der vi har tatt for oss de bestemmelser i forslaget til ny lov, samt enkelte utelatelser, som vi mener at det er nødvendig å rette fokus på.

- Vedr. begrepet siktede:
 - Det er uheldig at begrepet siktede tas ut av straffeprosessloven. Det følger en del prosessuelle rettigheter med begrepet siktede og ved å ta bort skillet vil man også få en utvidelse av rettighetene til mistenkte, for eksempel i kapittel 3 – når man får status som mistenkt i en straffesak vil man få en stor utvidelse av retten til oppnevning av forsvarer.
 - For de tilfeller der en tjenestemann betegner en person som siktet, gir ikke en mistenkt en formell status som siktet. Man får ikke en slik status med mindre påtalemyndigheten har erklært vedkommende som siktet. Hvordan skal man da skille opp imot prosessuelle rettigheter dersom selve begrepet blir tatt ut?

- Til § 3-12:

Vi slutter oss i hovedsak til høringsuttalelse fra Nordland politidistrikt, se vedlegg. I tillegg bemerkes:

 - Det at mistenkte skal ha forsvarer ved politiavhør, vil vanskeliggjøre politiarbeid på stedet og arbeidet ved felles straffesaksinntak, som er to helt sentrale elementer i etterforsklingsløftet.
 - Forslaget medfører at man som hovedregel vil måtte ha forsvarer i samtlige avhør i saker om ruspåvirket kjøring som innebærer at det må tas blodprøve. All den tid man ikke har blodprøveresultater i saker med narkotika, tabletter og blandingsrus, kan man ikke si noe om forventet straff og for å være på den sikre siden vil man måtte oppnevne forsvarer i alle disse sakene.
 - Det er uansett uheldig at bestemmelsen knyttes opp til forventet straff. Skal man knytte retten til forsvarer opp til straffeutmåling, vil det være mer naturlig å knytte det til en strafferamme.

- Til § 3-13 tredje punktum

Forslaget innebærer at i saker der man velger varetektsurrogat som meldeplikt, passbeslag, førerkort m.m vil man måtte oppnevne forsvarer. Dette vil være upraktisk og ikke minst kostnadsdrivende, særlig sett opp imot forholdsmessigheten av inngrepet.

- Til § 3-14 d

Det må være tilstrekkelig at bestemmelsen gjelder oppholdsforbud/ kontaktforbud i eget hjem. Slik forslaget er utformet vil det også kunne innebære vitner og mer perifere personer (det samme er foreslått ifht oppnevning av bistandsadvokat § 4-9).

- Til § 3-15:
Forslaget innebærer at mistenkte skal ha forsvarer ved tilrettelagte avhør, altså motsatt regel av hva som gjelder i dag. Man har for kort tid tilbake vært gjennom en omfattende prosess der man som konkluderer med det motsatte. Vi kommer tilbake til dette nedenfor under forslaget § 10-7.
- Til § 3-16:
Utvider retten til forsvarer under hovedforhandling slik at promillekjøring og kjøring uten gyldig førerkort omfattes. Til § 3-16 b må det etter vårt syn tilføyes "bot som straffereaksjon". Slik forslaget er utformet nå vil det være en inkonsekvens når man ser bokstav b og d sammen. Dersom det kun er spørsmål om å idømme bot har man ikke rett til forsvarer, dersom det kun er spørsmål om inndragning har man ikke rett til forsvarer men dersom det derimot blir snakk om bot og inndragning i lag, vil man derimot ha krav på forsvarer.
- Til § 3-17:
Offentlig oppnevnt forsvarer i tilståelsessaker i alle saker der det er snakk om ubetinget fengsel, samfunnsstraff etc, vil innebære en omfattende økning i antall oppnevninger.
- Generell kommentar til kapittel 3:
Det fremstår ikke som om utvalget har hatt samfunnsøkonomisk perspektiv idet den dramatiske utvidelsen av rett til oppnevnt forsvarer på det offentliges bekostning vil innebære betydelige merkostnader for samfunnet!
- Til § 7-4 annet punktum
Forslaget innebærer at retten våker over sakens opplysning – men ikke til ugunst for mistenkte. Dette vil kunne få uheldige utslag, særlig i de saker der man har en fornærmet.
- Til § 9-3/§ 10-4 (2)
Regelen om vitneplikt for barn under 12 år er foreslått fjernet, jf nåværende strpl. § 122 og § 123, herunder er § 123 annet punkt i nåværende straffeprosesslov foreslått fjernet. NOU på side 278, kap. 13.4.2, forslaget innebærer at det bl.a. åpnes for å unnlate å opplyse om forklaringsfritaket overfor barn som forklarer seg synes uklar og vanskelig å praktisere. Hvordan skal retten da kunne vurdere på en god måte hva som er en saksbehandlingsfeil og hva som ikke er det? Vi mener at bestemmelsen om vitneplikt for barn under 12 år jf. §§ 122,123 må opprettholdes slik den er i dag.

- Til § 10-7
 - Utvalget foreslår at hovedregelen i tilrettelagte avhør skal være at mistenkte skal varsles. Dette vil medføre at vi er tilbake dit vi var før lovendringen om tilrettelagte avhør.
 - Dersom mistenkte skal ha krav på forsvarer ved TA, vil vedkommende måtte bli varslet om saken før første avhør, hvilket vil være svært problematisk i flere typetilfeller. Det er lett å se for seg at det i mange tilfeller vil medføre en risiko for at det skal forspilles bevis. Ved etterforskning av voldssaker/overgrepssaker gjelder mange/hovedvekten (?) av sakene som politiet foretar tilrettelagt avhør saker der mistenkte og fornærmede er del av samme husstand. Dersom mistenkte varsles om avhøret på forhånd vil det etter vårt syn være direkte uforsvarlig av hensyn til barnets sikkerhet, og vil regelmessig være helt ødeleggende for muligheten til å få en fullstendig forklaring fra barnet.
 - Før barnet, som i disse sakene ofte vil være et hovedsakelig bevis, er avhørt er det også vanskelig å ha oversikt over alle aktuelle åsteder, eller andre beviskilder som politiet må sikre uten innblanding fra gjerningspersonen. En varslings av gjerningsmannen kan derfor medføre at bevis forspilles før politiet har hatt mulighet til å sikre dem. I saker som gjelder seksuelle overgrep mot barn er bl.a funn av seksualisert materiale på pc/nettbrett og kommunikasjon med barn på nett ofte viktige bevis. I enkelte saker har man også funnet direkte bevis for de aktuelle overgrepene i form av bilder eller film, men også andre typer bevismateriale. En varslings av siktede før avhøret, vil være en direkte oppfordring til å kvitte seg med slikt bevismateriale. I de tilfeller der det er tilstrekkelig bevis mot gjerningsmannen for å foreta pågrep av vedkommende, kan selvsagt dette løses ved å foreta flere pågrep av de mistenkte i disse sakene, nettopp for å forhindre slik bevisødeleggelse. I mange saker er imidlertid ikke bevisituasjonen sterk før en har fått snakket med den som har blitt utsatt for overgrep/vold, nemlig barnet. Det vil for eksempel være en bekymring fra skole, barnehage på bakgrunn av uttalelser fra barnet, som gir grunn for å avhøre barnet, uten at det er så god informasjon at en kan si at det foreligger skjellig grunn til mistanke. Da vil det ikke være hjemmel for å pågripe gjerningspersonen, og således heller ikke anledning til å stanse denne mulige bevisødeleggelsen. Og ikke minst vil barnet i disse tilfellene leve under en sterk risiko for å bli utsatt for den verste bevisødeleggelsen, nemlig at gjerningspersonen har mulighet til å tvinge, presse eller lure barnet til taushet. Dette vil kunne gi skjellsettende opplevelser for et barn, i tillegg til den belastning et allerede utsatt barn naturlig nok står i.
 - At mistenkte ikke er varslet før et tilrettelagt avhør kan også være nødvendig for å gi fornærmede tid til å bli trygg i avhørssituasjonen, og på den måten gi et bedre utgangspunkt for den videre etterforskningen. I enkelte tilfeller kan det være

avgjørende for fornærmedes mulighet for å forklare seg. Involvering av gjerningsmannen vil av fornærmede kunne oppleves som truende.

- Avslutningsvis: Hvorfor skal vi varsle mistenkte om avhør av fornærmede barn når vi ikke varsler mistenkte om avhør av fornærmede voksne? Hvorfor skal barn som er fornærmet ha dårligere rettssikkerhet enn voksne som er fornærmet? Det er tvert imot barna som har behov for større rettssikkerhet fordi de i flertallet av tilfellene bor sammen med og skal ha omsorg av overgriperen.
- Til § 10-9 (4) jf (3)
NOU s 286 flg. Forslaget tillegger retten til kontradiksjon større vekt enn det som følger av praksis fra Høyesterett og EMD, og medfører en utvidet adgang for retten til å avskjære bevis for eksempel i forbindelse med opplesning av politiforklaring. Vi mener at reglene bør opprettholdes slik de er i dag.
- Til kapittel 15: pågrepelse og fengsling.
Utvalget foreslår å skjerpe vilkårene bl.a. for pågrepelse og fengsling. Vi mener at reglene om pågrepelse og fengsling bør bestå slik de er i dag. Utkastets forslag til kap. 15, særlig § 15-1, § 15-2 og § 15-5, er uoversiktlig og lite pedagogisk i tillegg til at det kan føre til utilsiktede konsekvenser (se eksempel nedenfor).
 - § 15-1 – unndragelsesfare
Forslaget medfører innskrenket adgang til fengsling, jf kravet til 2 års strafferamme. Samtidig har man i den nye straffeloven ved begrensningene i antall strafferammer, nedsatt rammen i enkelte straffebud for å få det mer i tråd med faktisk utmålt straff. Det medfører bl.a. at man ikke kan fengsle for unndragelsesfare f.eks ved uaktsom narkotikaovertrødelse, trusler, kroppskrenkelser, seksuell handling, seksuelt krenkende atferd, seksuelt krenkende atferd overfor barn under 16 år, grooming etc
 - § 15-2 (2) og (3) – bevisforspillelsesfare
Forslaget medfører innskrenket adgang til fengsling, jf. kravet til 2 års strafferamme. Man kan heller ikke holde noen fengslet i mer enn 3 måneder. Hva med saker som gjelder terror, drap, store narkotikasaker, saker med store mengder overgrepsmateriale som man må bruke tid på å gå gjennom, osv. En ser at reglene i § 15-3 til en viss grad kan avhjelpe dette, men en kan fort tenke seg at mistanken ikke er av en slik styrke som § 15-3 krever (jf vilkåret i § 15-3 b om at det må foreligge tilståelse eller andre forhold som i særlig grad styrker mistanken).
Forslaget innebærer også innstramminger ved formuleringen "utgjør en betydelig risiko for straffefølgningen" mot dagens formulering "nærliggende".

- § 15-5 (2) – gjentakelsesfare
Forslaget innebærer at man går bort fra minste strafferamme, men fengsling kan bare benyttes der mistenkte på ny begå lovbrudd som utsetter noens liv, helse eller frihet for fare, eller ved gjentatte lovbrudd av samfunnsskadelig eller særlig plagsom art.
- Eksempel på hvordan endringen i reglene om gjentakelsesfare/unndragelsesfare kan slå ut: Utlending driver med grooming overfor barn bosatt i Norge. Dersom vedkommende blir pågrepet for gjentatte tilfeller av grooming, og bestiller en flybillett med utreise neste dag er det ikke lenger gjentakelsesfare. Han kan heller ikke fengsles for unndragelsesfare på grunn av strafferammen. Det samme gjelder for eksempel ved gjentatte kroppskrenkelser, gjentatte trusler begått av utlending i Norge.
- § 15-14 Underretning ved pågrepelse
Når pågrepelse er foretatt skal påtalemyndigheten straks underrette mistenktes nærmeste. Her kan listen over de som skal varsles bli veldig lang, jf straffeloven § 9. Her bør det legges inn at det er tilstrekkelig å varsle en av de nærmeste og ikke alle. Hva der pågrepne ikke har nærstående i Norge?
- Til § 18-6 (1)
 - Forslaget innebærer at ransaking som hovedregel ikke skal skje på helligdager eller om natten. Dette elementet inngår i den forholdsmessighetsvurderingen som allerede blir foretatt i dag. I enkelte tilfeller vil det kunne være mer belastende for mistenkte at det ransakes på dagtid, for eksempel ved at naboer og andre da vil kunne observere politiets tilstedeværelse. Det legges også til at ved f.eks. ransakinger i narkotikamiljøer, der enkelte personer kan ha en annen døgnrytme, ikke nødvendigvis vil være minst inngripende for mistenkte å ransake f.eks. om morgenen.
 - I forhold til tidspunkt for ransaking vil det dermed fortsatt etter vårt syn være tilstrekkelig med en alminnelig forholdsmessighetsvurdering.
- Til § 28-1 (2)
Forslaget gjelder frist for påtalevedtak. Vi er ikke uenige i at det bør settes frist for påtalevedtak, men mener at man burde gjort unntak for de alvorligste sakene, f.eks. saker med strafferamme over 6 år, tunge økosaker der man for eksempel er avhengig av bidrag fra andre etater osv.
- Til § 31-1
Nåværende praksis utformet på bakgrunn av Høyesterett synes mer hensiktsmessig enn forslaget.

10.04.2017, for Møre og Romsdal politidistrikt
Elin A. Drønnen, politiinspektør

Vedlegg :

Høringsuttalelse fra delprosjektleder Kristian Hanssen, politiarbeid på stedet Nordland politidistrikt

Til: Visepolitimester Heidi Kløkstad, Nordland politidistrikt

Fra: Delprosjektleder Kristian Hanssen, Politiarbeid på stedet, Nordland politidistrikt

Dato:15.3.17

Høringsuttalelse til Straffeprosessutvalgets forslag til ny straffeprosesslov § 3-12 (NOU 2016:24)

Forslaget lyder:

§ 3-12. Forsvarer i politiavhør av mistenkte

Mistenkte skal ha forsvarer ved politiavhør av vedkommende når det i saken kan bli spørsmål om å idømme ubetinget fengsel, samfunnsstraff eller ungdomsstraff.

Vår høringsuttalelse har særlig fokus på politiarbeid på stedet (PPS), og de innvirkninger forslaget vil få for denne arbeidsmetoden.

Forslaget omfatter etter en naturlig forståelse av NOU-en, også første avhør som tas av mistenkte, enten det tas på politistasjon eller ute på åstedet av første patrulje på stedet. Vi forstår det også slik at forslaget gjelder forsvarer til stede ved avhøret, ikke bare at forsvarer er oppnevnt.

Også i dag har mistenkte rett til å la seg bistå av forsvarer fra første avhør. Forslaget legger imidlertid opp til at mistenkte *skal* ha forsvarer i langt flere saker enn det som er normalt i dag og på et tidligere stadiet enn det som er rettsstilstanden i dag.

I NOU s. 553 andre spalte bekreftes det at det legges opp til at et første avhør på stedet som er foretatt uten forsvarer til stede, og der det er aktuelt med minst samfunnsstraff, ikke kan benyttes som bevis eller til konfrontasjon. Det vises til **forslagets § 8-5**.

Forslaget knyttes i utgangspunktet opp mot idømmelse, ikke påtalemyndighetens påstand. Det er likevel naturlig å forstå forslaget slik at det er påtalemyndighetens påstand som blir det sentrale, slik at dersom det kan bli spørsmål om å påstå minst samfunnsstraff, skal mistenkte ha forsvarer også ved første avhør. Det vises her til NOU side 219 første spalte.

Etter dette konkluderer vi med at forslaget innebærer at dersom det skal tas avhør av mistenkte på stedet, og det kan være aktuelt å påstå minst samfunnsstraff, må siktede ha forsvarer tilstede, evt skriftlig ha gitt avkall på denne retten, jf forslagets § 3-21, dersom avhøret skal kunne brukes som bevis.

Straffepåstand kan være svært vanskelig å forutsi på et så tidlig stadium i etterforskningen som på åstedet. Ikke minst gjelder dette for politipatruljen - det er å stille for høye krav til patruljen at de skal være detaljorientert om mulig straffenivå. Det kan heller ikke forventes at jourhavende jurist på et så tidlig stadium skal kunne ha en klar formening om dette.

En typisk sak hvor avhør tas på stedet, er saker med vold ute på byen. Straffepåstand vil avhenge av skadens omfang, og den vil svært ofte ikke være på det rene på et så tidlig tidspunkt. Er nesen knekt, er det fort tale om ubetinget fengsel. Er nesen ikke knekt, er det i de fleste tilfeller ikke snakk om mer enn en bot. Momenter som ideal- og realkonkurrens kommer også ofte inn ved straffeutmåling.

Et annet eksempel er trafikkulykker, der det f.eks. er tale om ruspåvirkning. I slike saker kan det fort være tale om ubetinget fengselsstraff - helt avhengig av påvirkningsgraden. I mange saker kan det ta uker før man har analyseresultatet.

Resultatet av forslaget vil kunne bli at politiet unnlater å ta mistenkteavhør på stedet i saker som ikke åpenbart er bagatellmessige, pga usikkerhet rundt mulig straffereaksjon.

Å knytte forsvareroppnevning opp til straffepåstand synes unødvendig kompliserende på et så tidlig stadium som første avhør.

Det vil videre være praktisk umulig å få forsvarer ut til avhør på stedet i de fleste saker. Årsaken er både store geografiske avstander, ingen vaktordning blant forsvarere og at det rett og slett ikke er nok forsvarere til at dette lar seg gjennomføre. Forsvarerspørsmålet kan kanskje i noen tilfeller løses ved at forsvarer er med pr telefon, men det synes upraktisk i de fleste tilfeller siden avhør skal tas på lyd, jf Riksadvokatens rundskriv 2/2016.

I teorien vil patruljen som tar avhør av mistenkte på stedet uten forsvarer til stede, kunne binde påtale til lavere straffepåstand dersom § 3-12 blir vedtatt. Dette ved at avhøret ikke vil kunne brukes dersom påtale seinere kommer til at det er aktuelt å påstå minst samfunnsstraff. Påtalemyndigheten vil da likevel ikke kunne påstå mer enn betinget fengsel hvis avhøret skal brukes som bevis.

Forslaget synes ikke å berøre spørsmålet om hvordan påtales vurdering skal kunne overprøves. Hva hvis politi og/eller påtalemyndighetens vurdering av straffenivå er feil og forsvarer uriktig ikke er oppnevnt, og hva hvis domstolen er uenig i straffenivå og ønsker å idømme samfunnsstraff på tross av påstand om betinget fengsel? Hvordan skal man da forholde seg til et avhør som er tatt uten forsvarer til stede? Forslagets § 39-10 (1) bokstav d) innebærer at manglende forsvareroppnevning ved første avhør i sak hvor det er aktuelt med minst samfunnsstraff, vil være en absolutt saksbehandlingsfeil som skal føre til opphevelse av dom, med mindre mistenkte skriftlig hadde gitt avkall etter forslagets § 3-21. Forslaget synes å skape unødvendig mange uklare situasjoner.

Utvalget skriver på side 218 andre spalte at forslaget kan innebære «visse forsinkelser i sakens innledende fase - for eksempel når det er ønskelig å gjennomføre et avhør på åstedet». Hele politi-Norge gjennomgår i 2017 opplæring i politiarbeid på stedet, en omfattende kursing av over 5.000 polititjenestemenn- og kvinner. Arbeidsmetoden innebærer bl.a. at så mye som mulig av etterforskning skal gjøres av første patrulje på stedet, både avhør av involverte og åstedsundersøkelser. Det legges i tråd med rundskriv fra Riksadvokaten opp til at alle avhør skal tas opp på lyd, og det foretas i disse dager omfattende investeringer i teknisk utstyr for å muliggjøre dette. Vi er enige med utvalget i antagelsene. Mistenktes versjon vil i en del tilfeller ikke kunne sikres på stedet som følge av forslaget. Dette vil kunne få betydning for bevissikring og saksbehandlingstid.

Det vil kunne føre til forspillelse av bevis pga at man husker best kort tid etter en hendelse og det er lettere å forklare seg korrekt mens man er på stedet og kan peke og vise til den som avhører. Dette er anerkjente vitnepsykologiske holdepunkter. Forklaringer har heller ikke hatt mulighet til å bli påvirket dersom de tas på stedet. Videre er mistenktes versjon en hovedhypotese det skal etterforskes opp mot, og det er derfor sentralt at den kommer så raskt som mulig. At mistenktes versjon først kommer på et seinere tidspunkt vil også kunne svekke troverdigheten til forklaringen, ved at mistenkte da har hatt mulighet til å tenke ut en mer fordelaktig versjon. Bevissituasjonen har naturlig nok betydning for oppklaringsmuligheten, og manglende mulighet av å kunne ta mistenkteavhør innledningsvis vil derfor også kunne få konsekvens for antall oppklarte straffesaker.

Lavere effektivitet og lengre saksbehandlingstid vil kunne påregnes pga at avhør må tas seinere hvis mistenkte ikke skriftlig gir avkall på sin rett til forsvarer, da mistenktes versjon av saken - en av hovedhypotesene - først kommer seinere.

Bakgrunnen for forslaget synes å være rettssikkerhetshensyn. Dette vil ivaretas på en helt annen måte enn det gammel straffeprosess la opp til, ved at det i henhold til Riksadvokatens rundskriv 2/2016 nå skal tas lydopptak av alle avhør - også de første som foretas på stedet. Kontroll av eventuelt "press eller annen utilbørlig eller irregulær opptreden fra politiets side under avhør" (NOU side 169 andre spalte), må i tilstrekkelig grad kunne sies ivaretatt ved at alle avhør på stedet sikres på lydopptak.

Mistenkte vil også etter dagens regelverk kunne nekte å forklare seg, både med og uten forsvarer, og på et hvert trinn av saken, og blir gjort kjent med dette før alle avhør. Etter forslagets § 3-21 må eventuelt avkall på forsvarer, også ved første avhør på stedet, gjøres skriftlig. Det virker unødvendig tungvint der det foretas lydavhør, ikke minst gjelder dette avhør på stedet.

Oppsummering:

Innføring av krav til forsvarer ved alle mistenkteavhør der det kan være tale om minst samfunnsstraff som reaksjon, vil være upraktisk å gjennomføre, og unødvendig for å ivareta rettssikkerhetshensyn til fordel for mistenkte, da disse hensyn må være godt nok ivaretatt gjennom at avhør tas opp på lyd. Forslaget vil også kunne medføre et unødvendig stort tilbakesteg for oppklaring og effektivitet på straffesaksfeltet.

Etter vårt syn bør dagens regelverk når det gjelder oppnevning av forsvarer, etter dette videreføres.
